

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Perhekuntoutuskeskus Lauste ry pitää uudistuksen tavoitteita pääosin oikeasuuntaisina, erityisesti varhaisen tuen vahvistamisen, oikea-aikaisen avun sekä hallinnollisen työn keventämisen osalta. Samanaikaisesti tuomme esiin merkittäviä huolia siitä, että uudistusta ohjaavat vahvasti taloudelliset säästötavoitteet. Riskinä on, että palvelujärjestelmää yksinkertaistetaan tavalla, joka heikentää palvelujen vaikuttavuutta, monialaisuutta sekä kykyä vastata vaativiin asiakastilanteisiin. Erityisen ongelmallisena pidämme lastensuojelun asiakkuuden kynnyksen nostamista ja asiakkaiden siirtämistä sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin ilman vastaavaa resurssien ja osaamisen vahvistamista. Tämä voi johtaa siihen, että yhä vaativimmat asiakastilanteet kohdentuvat perustason palveluihin, joissa ei ole riittäviä valmiuksia vastata niihin vaikuttavasti.

Esityksen mukaiset asiakaskeskeiset palvelurakenteet ovat sinänsä kannatettavia, mutta vaativat suunnitelmallista ja myös kansallisesti ohjattua pitkäjänteistä kehittämistä. Palvelujärjestelmän muuttaminen paremmin asiakkaan yksilöllisiin ja muuttuviin tarpeisiin vastaavaksi edellyttää merkittävää osaamisen kehittämistä ja työkuulttuurin muutosta, sekä työn uudelleenorganisointia hyvinvointialueilla.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Ehdotukset tukevat tavoitetta siirtää painopistettä arvioinnista asiakastyöhön sekä mahdollistavat nykyistä joustavamman tuen tarjoamisen. Perhekuntoutuskeskus Lausteen näkemyksen mukaan tavoitteiden toteutuminen edellyttää riittäviä henkilöstöresursseja sekä palvelurakenteiden kykyä vastata myös vaativiin tilanteisiin. On kuitenkin riski, että sosiaalityölle ja sosiaaliohjaukselle asetetaan liian laaja vastuu ilman vastaavia resursseja. Lisäksi ristiriitaa aiheuttaa se, että asiakastyöhön kohdentamista lisätään samaan aikaan, kun vaativampia asiakkaita siirretään varhaisemman tuen palveluihin. Tavoitteena oleva vaikuttavuuden parantaminen ei toteudu ilman riittävän intensiivisiä ja moniammatillisia työskentelymuotoja.

Ehdotettu sääntely jättää hyvinvointialueille paljon liikkumavaraa siinä, millaisia palveluja lapsille ja lapsiperheille järjestetään. Näkemyksemme mukaan riskinä on ennaltaehkäisevien palvelujen tosiasiallisen heikkenemisen ja lasten aseman eriarvoistumisen.

Ehdotettu sääntely kaipaa vielä täsmennyksiä pykälässä käytettyjen käsitteiden, kuten sosiaalisen toimintakyvyn, suojelun tarpeen ja erityisen tuen osalta, joiden merkitys jää osin tulkinnanvaraiseksi.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Pidämme säännöksen selkeyttämistä kannatettavana. Samalla toteamme, että sääntelyä tulee tarkastella suhteessa lastensuojelun asiakkuuden kynnyksen nostamiseen. On olemassa riski, että lastensuojelun tarpeessa olevia lapsia ohjautuu sosiaalihuollon palveluihin ilman riittävää suojelua ja osaamista. Pidämme tärkeänä, että erityisen tuen määrittely ei muodostu keinoksi hallita asiakasmääriä ja että sosiaalityön osaaminen kohdistuu aidosti sitä tarvitseville. Lisäksi esitys ei vahvista riittävästi asiakkaiden subjektiivista oikeutta palveluihin, jolloin riskinä on alueellisen eriarvoisuuden lisääntyminen.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Pidämme hyvinvoinnin edistämistä koskevaa säännöstä kannatettavana, koska se tukee pitkäjänteistä ja ennaltaehkäisevää työtä sekä vahvistaa sosiaalihuollon roolia laaja-alaisessa hyvinvoinnin edistämisessä.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Pidämme kannatettavana sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen aseman vahvistamista sekä mahdollisuutta tarjota psykososiaalista tukea matalalla kynnyksellä. Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen tuen tulee kuitenkin olla pääsääntöisesti konkreettista asiakkaan kohtaamista ja auttamista. Samanaikaisesti näemme merkittävänä riskinä, että sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta käytetään korvaamaan muita palveluja, mikä voi johtaa siihen, että asiakkaat eivät saa tarvitsemiaan intensiivisiä ja konkreettisia palveluja, kuten perhetyötä tai perhekuntoutusta. Korostamme, että sosiaalityö ja sosiaalipalvelut täydentävät toisiaan eivätkä korvaa toisiaan. Lisäksi hallintopäätösten poistaminen samanaikaisesti asiakassuunnitelmavelvoitteiden keventämisen kanssa saattaa heikentää asiakkaan oikeusturvaa.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Pidämme tavoitetta palvelujen yhdistämisestä ja joustavuuden lisäämisestä kannatettavana. Perhekuntoutuskeskus Lausteen näkemyksen mukaan sääntely jää kuitenkin liian väljäksi, mikä sisältää riskin siitä, että palveluvalikoima kaventuu, jolloin asiakkaiden todellisia tarpeisiin ei kyetä vastaamaan käytössä olevilla tuen muodoilla. Lisäksi on vaarana, että palvelujen sisältö ja laatu vaihtelevat alueittain ja hyvinvointialueet eriytyvät. Myös intensiiviset ja vaikuttavat työmuodot voivat jäädä toteutumatta. Erityisen ongelmallisena pidämme tehostetun perhetyön ja perhekuntoutuksen rakenteiden purkamista sekä monialaisuuden velvoittavuuden heikkenemistä. Vaikuttava työ lapsiperheiden kanssa edellyttää riittävän intensiivistä ja laadukasta työskentelyä, moniammatillista osaamista sekä suunnitelmallisuutta ja jatkuvuutta.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Uudistuksen onnistuminen edellyttää riittäviä resursseja sekä selkeitä toimintamalleja sosiaalihuollon ja työvoimaviranomaisten yhteistyöhön. Muutoin riskinä on vastuun hajautuminen niin, ettei asiakkaan tilannetta kukaan koordinoi kokonaisvaltaisesti.

Näemme riskinä, että kuntouttavan työtoiminnan poistuminen heikentää erityisesti pitkäaikaistyöttömien, toimintakyvyltään heikompien asiakkaiden asemaa. He menettävät siihen liittyviä etuuksia ja kannustimia, jolloin osa voi jäädä kokonaan palveluiden ulkopuolelle. Tämä voi johtaa toimintakyvyn heikkenemiseen ja myöhemmin raskaampien palveluiden tarpeen kasvuun.

Esityksessä tulisi tarkentaa sosiaalisen kuntoutuksen asemaa uudessa kokonaisuudessa sekä sen suhdetta päihde- ja riippuvuuskuntoutukseen.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Perhekuntoutuskeskus Lauste pitää tärkeänä, että lapsen ja perheen oikeus välttämättömään sosiaalihuoltoon säilyy. Lisäksi korostamme, että mielenterveyteen ja päihdeongelmiin liittyvien

psykososiaalisten työmenetelmien toteuttaminen osana yleispalveluja edellyttää riittävää monialaista osaamista. Monialaisuuden heikentäminen voi vaarantaa tämän tavoitteen toteutumisen.

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Pidämme kannatettavana nopeampaa pääsyä palveluihin sekä matalamman kynnyksen neuvontaa ja ohjausta. On kannatettavaa purkaa mahdollisia päällekkäisiä ja palvelun saantia hidastavia rakenteita. Samalla pidämme riskinä, että tuen tarpeen arvioinnin keventäminen johtaa liian pintapuoliseen arviointiin, erityisesti tilanteissa, joissa lapsella on suojelun tarve. Alkuvaiheen arviointi on koko asiakasprosessin kriittisin vaihe, koska puutteellinen arviointi voi johtaa väärään palveluun ohjautumiseen ja tuen viivästymiseen, mikä puolestaan aiheuttaa inhimillistä kärsimystä ja merkittäviä lisäkustannuksia hyvinvointialueille.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Pidämme asiakassuunnitelmaa keskeisenä työvälineenä vaikuttavan ja asiakaslähtöisen työn toteuttamisessa. Esitetty sääntely keventää asiakassuunnitelman sisältövaatimuksia merkittävästi, mikä voi heikentää palvelujen suunnitelmallisuutta, asiakkaan osallisuutta sekä tuen vaikuttavuutta ja seurantaa.

Asiakassuunnitelma on keskeinen väline asiakkaan aseman, oikeuksien ja palveluiden kokonaisuuden kannalta. Se kokoaa yhteen asiakkaan sekä hänen tilanteensa kannalta keskeisten ammattilaisten kanssa yhteisesti sovitut tavoitteet, toimenpiteet ja vastuut. Jos asiakassuunnitelman merkitystä vähennetään olennaisesti tai siitä luovutaan joissakin tilanteissa, vaarana on, ettei palveluprosessia enää ohjaa yhteisesti muodostettu kokonaiskuva asiakkaan tilanteesta. Tämä voi heikentää asiakasprosessin jatkuvuutta sekä vähentää asiakkaan osallisuutta, sitoutumista ja palvelujen vaikuttavuutta.

Veloitteen keventäminen omatyöntekijän nimeämisestä voi heikentää asiakkuuksien jatkuvuutta ja palvelun laatua. Ehdotettu sääntely täsmentää omatyöntekijän tehtävää ja roolia näkemyksemme mukaan perustellusti. Samalla se kuitenkin löyhentäisi velvollisuutta nimetä omatyöntekijä, mikä mahdollisesti heikentäisi sosiaalihuollon asiakkaan asemaa sekä hänen osallisuuttaan palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Rakenteet, joiden avulla lisätään sosiaalihuollon osallisuutta ja toimijuutta omissa palveluissaan ovat kannatettavia. Omatyöntekijällä on keskeinen rooli asiakkaan tarpeiden ja edun toteutumisessa, ja siksi omatyöntekijä tulisi jatkossakin lähtökohtaisesti nimetä kaikille sosiaalihuollon asiakkaille.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Pidämme asiakasmitoituksen säätämistä lähtökohtaisesti kannatettavana. Näemme riskinä, että mitoituksen soveltaminen johtaa tulkintatilanteisiin siitä, ketkä määrittellään erityistä tukea tarvitseviksi. Samanaikaisesti mitoitukseen liittyvien kysymysten kanssa tulee tarkastella sosiaalihuollon osaamiseen, moniammatillisiin työskentelyrakenteisiin ja johtamiseen liittyviä kysymyksiä

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

Ymmärryksemme mukaan sosiaalihuoltolain uudistuksen keskeinen onnistumisen edellytys on palvelujärjestelmän rakenteellinen uudistuminen siten, että asiakasprosessi muodostaa aidosti yhtenäisen kokonaisuuden.

Nykyinen palvelujärjestelmä on monin paikoin pirstaleinen: asiakkaan ja perheen asiakkuus jakaantuu usealle toimijalle ilman selkeää kokonaisvastuuta. Tämä heikentää palvelujen oikea-aikaisuutta, lisää hallinnollista kuormitusta ja ennen kaikkea heikentää työn vaikuttavuutta. Erityisesti paljon tukea tarvitsevien lasten ja perheiden kohdalla vastuun hajautuminen johtaa tilanteisiin, joissa kokonaiskuva jää puutteelliseksi ja tuki viivästyy.

Pidämme välttämättömänä, että lainsäädännön jatkovalmistelussa vahvistetaan selkeästi asiakasprosessin kokonaisvastuu (vastuutyöntekijä tai vastaava rakenteellinen ratkaisu). Toimijoiden välillä on velvoittava yhteistyö ja tiedonkulku sekä palvelukokonaisuuden johtaminen tapahtuu asiakkaan näkökulmasta, ei organisaatorakenteista käsin. Ilman näitä muutoksia on merkittävä riski, että uudistus jää hallinnolliseksi ja tavoitteet asiakaslähtöisyyden vahvistamisesta eivät käytännössä toteudu.

Lisäksi korostamme, että uudistuksen toimeenpano edellyttää riittäviä resursseja sekä operatiivisen tason ohjausta. Mikäli rakenteellisia muutoksia ei tueta käytännön toteutusta ohjaavilla ratkaisulla, ei tavoiteltu hallinnollisen työn keventyminen eikä asiakastyöhön käytettävän ajan lisääntyminen todennäköisesti toteudu.

Näkemyksemme mukaan uudistuksen tulisi ennen kaikkea vahvistaa vaikuttavaa, suunnitelmallista ja kokonaisvastuullista työskentelyä lasten ja perheiden kanssa.

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Pidämme kannatettavana sitä, että sosiaalityöntekijän erityistä osaamista edellyttävät tilanteet tunnistetaan. Samalla tulee kuitenkin huolehtia siitä, että kaikkien ammattiryhmien tehtäviä ja osaamistarpeita arvioidaan säännöllisesti ja työtä kehitetään asiakkaiden tarpeissa tapahtuvien muutosten ja palvelujärjestelmän kehittämisen edellyttämällä tavalla.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Pidämme ehdotusta kannatettavana, koska se vahvistaa sosiaalihuollon johtamista, kehittämistä ja palvelujen yhteensovittamista

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Pidämme perusteltuna kirjaamisen keventämistä ja päällekkäisyyksien vähentämistä. Samalla korostamme, että riittävä ja laadukas dokumentointi on keskeinen osa asiakkaan oikeusturvaa, työn jatkuvuutta, uskottavuutta ja moniammatillista yhteistyötä sekä vaikuttavuuden arviointia. On varmistettava, että kirjaamisen keventäminen ei heikennä näitä.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Perhekuntoutuskeskus Lauste ry pitää tärkeänä, että asiakasmaksuja koskeva sääntely tukee sosiaalihuollon keskeistä tavoitetta: oikea-aikaisten ja vaikuttavien palvelujen saatavuutta.

Esityksessä ehdotetut asiakasmaksujen korotukset sisältävät merkittävän riskin siitä, että erityisesti paljon tukea tarvitsevat ja haavoittuvassa asemassa olevat asiakkaat viivästyttävät palveluihin hakeutumista tai jäävät kokonaan niiden ulkopuolelle. Tämä voi johtaa tilanteiden vaikeutumiseen ja siirtymiseen raskaampien ja kalliimpien palvelujen piiriin, mikä on sekä asiakkaan että julkisen talouden näkökulmasta epätoivottavaa.

Korostamme, että asiakasmaksujen muutosten vaikutuksia tulee arvioida erityisesti varhaisen tuen palveluihin hakeutumisen, paljon palveluja tarvitsevien asiakkaiden palvelupolkujen toimivuuden sekä pitkän aikavälin kokonaiskustannusvaikutusten näkökulmasta.

Pidämme tärkeänä, että maksupolitiikka ei ohjaa palvelujärjestelmää epätoivottavasti pois ennaltaehkäisevistä ja vaikuttavista palveluista. Erityisesti lasten, nuorten ja perheiden palveluissa asiakasmaksujen tulee olla sellaisia, etteivät ne muodosta estettä tuen saamiselle oikea-aikaisesti. Näkemyksemme mukaan asiakasmaksujen kehittämisessä tulisi painottaa kokonaisvaikuttavuutta lyhyen aikavälin säästövaikutusten sijaan.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

Perhekuntoutuskeskus Lauste ry pitää tärkeänä, että sosiaalihuoltolain uudistusta tarkastellaan kokonaisuutena suhteessa muuhun sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöön sekä palvelujärjestelmän käytännön toimintaan.

Uudistuksessa on tunnistettavissa useita samanaikaisia muutoksia, joiden yhteisvaikutukset asiakkaiden palveluihin ja ammattilaisten työhön jäävät osin epäselviksi. Erityisesti asiakasprosessien sujuvuuden, tiedonkulun ja eri toimijoiden välisen vastuunjaon osalta on tärkeää varmistaa, että säädösmuutokset muodostavat keskenään johdonmukaisen kokonaisuuden.

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Esityksen tavoitteet ovat lähtökohtaisesti perusteltuja ja oikeansuuntaisia. Keskeinen haaste liittyy siihen, että esitysluonnoksessa ehdotetut rahoitusleikkaukset hyvinvointialueille voivat kaventaa sosiaalihuollon mahdollisuuksia vastata kasvaviin ja monimuotoisiin palvelutarpeisiin. Tästä näkökulmasta esityksessä arvioidut säästövaikutukset herättävät kysymyksiä: jos palveluiden resursseja samanaikaisesti vähennetään, on epäselvää, miten tavoitteena oleva vaikuttavuuden paraneminen ja kustannusten hallinta käytännössä toteutuvat.

Lisäksi on tärkeää huomioida, että asiakkaiden palvelutarpeet eivät muutu tai vähene pelkästään lainsäädäntöä teknisesti muokkaamalla. Hyöty syntyy vain silloin, jos uusi palvelukokonaisuus pystyy aidosti vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin aiempaa tehokkaammin ja tarkoituksenmukaisemmin. Tämä puolestaan edellyttää suunnitelmallista kehittämistä, riittäviä resursseja sekä aikaa muutoksen toteuttamiseen. Riskinä on, että muutokset jäävät rakenteellisiksi ilman, että ne parantavat asiakkaiden saamaa tukea tai palvelujen vaikuttavuutta käytännössä.

Korostamme, että lainsäädännön muutoksilla tulee tukea käytännön työn selkeytymistä, ei lisätä tulkinnanvaraisuutta tai hallinnollista kuormitusta. Ilman riittävää yhteensovittamista on riskinä, että sääntely lisää päällekkäisiä veloitteita ja vaikeuttaa asiakaslähtöisen työn toteuttamista.

Lausteen näkemyksen mukaan jatkovalmistelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota säädösmuutosten keskinäiseen yhteensopivuuteen, niiden vaikutuksiin asiakaslähtöisten palveluprosessien toteutumisessa sekä ammattilaisten työn selkeyteen ja käytännön toimeenpanon ohjaukseen.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Vaikutuksia lasten ja perheiden asemaan sekä palvelujen yhdenvertaisuuteen ei ole arvioitu riittävästi. Keskeisinä riskeinä pidämme palvelujen alueellista eriytymistä, ennaltaehkäisevien palvelujen heikkenemistä sekä sitä, että vaativat asiakastilanteet voivat jäädä ilman riittävää ja oikea-aikaista tukea. Riskien toteutuminen lisäisi vaativampia ja kompleksisempia palvelutarpeita, jotka ovat sekä inhimillisesti että taloudellisesti raskaita.

Ketonen Jussi
Perhekuntoutuskeskus Lauste